WILEY

The Scandinavian
Journal of Economics

Review

Author(s): E. Arosenius

Review by: E. Arosenius

Source: *Ekonomisk Tidskrift*, Årg. 1 (1899), pp. 203-210

Published by: Wiley on behalf of The Scandinavian Journal of Economics

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3436866>

Accessed: 27-06-2016 07:15 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://about.jstor.org/terms>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Wiley, *The Scandinavian Journal of Economics* are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Ekonomisk Tidskrift*

Litteratur.

PONTUS E. FAHLBECK. *Sveriges adel. Statistisk undersökning öfver de å Riddarhuset introducerade ätterna. Första delen: Ätternas demografi.* Lund 1898.

Föreliggande omfångsrika arbete är i visst hänseende af banbrytande beskaffenhet, såsom det första, som demografiskt behandlar ätten — en inom statistiken hittills okänd befolkningsgrupp. Enligt företalet har det ursprungligen varit författarens afsikt att studera den nu lefvande adeln som befolkningsgrupp, men arbetet har småningom vidgats till plan och omfattning, så att det kommit att omfatta alla, både lefvande och döda, svenska adliga ätter (och af naturliga skäl då äfven en del finska). Genealogiska spörsmål afhandlas icke i detta verk. Däremot har det funnits nödvändigt för den statistiska behandlingen att utarbета tvänne stora nominaltabeller, en öfver de lefvande och en öfver de utdöda ätterna, angifvande året, då ätten adlades eller upphöjdes i högre värdighet, ättefaderns stånd och nationalitet samt för de utslocknade ätterna året, då ätten utgick på manssidan. Dessa tabeller skola säkert för mången bli välkomna såsom en bekväm uppslagsbok öfver de adliga släkterna.

Ätten definieras af förf. såsom bestående af alla manliga afkomlingar (å manssidan) utaf en viss stamfader jämte deras hustrur, och af kvinnliga afkomlingar dem, som stannat inom ätten och ej genom gifte gått till en annan ätt. I närvarande tid och beträffande de ätter, som tagit tillnamn, kan den kortare angifvas så: ätten är den krets af blodsförvandter och deras hustrur, som bär samma tillnamn. — Den fysiska ätten bildar visserligen en snart sagdt oändlig kedja från människans begynnelse, men den historiska ätten (en godtyckligt utsöndrad del af den fysiska, men den

enda, som är möjlig att närmare studera) börjar med den förste kände ättefadern. I vetenskapligt hänseende är ätten viktig såsom utgörande jämte familjen den enda fysiskt naturliga folkgrupp, som existerar. Då den officiella statistiken icke tager någon befattning med ätten — endast ofullständigt berör den individernas förbindelse i familjen — nödgas den lämna åsido den sociala omsättningen. Det tillhör enskilda vetenskapliga arbeten att fylla bristen, och föreliggande verk är just ett steg i denna riktning. Det utväljer inom svenska folkets massa en viss social grupp, adeln, såsom typ för den bildade klassen. Härvid måste visserligen tvänne reservationer göras. Under den tid, då adelsståndet tillväxte genom upptagande af nya ätter, innebar detta ett socialt urval så till vida, som de nyadlade vanligen på ett eller annat område utmärkt sig; men rekryteringen skedde tämligen ensidigt bland den civila och militära ämbetsmannakåren, hvadan flera viktiga grupper inom de högre klasserna, t. ex. de större näringsidkarne, knappast blefvo representerade. Vidare kan den nuvarande adeln näppeligen i sin helhet räknas till »öfverklassen», i det att åtskilliga familjer genom sin yrkesställning uppgått i folkets stora massa, hvarom mera längre fram. I stort sedt kan dock adeln, betraktad som befolkningsgrupp, räknas för en ganska god typ för de öfre samhällslagren, och man kan därför vänta, att ett statistiskt studium af den samma skall vara lärorikt.

Räkningen af de år 1890 lefvande ätterna skulle gifva till resultat:

grefliga ätter	62
friherrliga »	142
adliga »	528
<hr/>	
Summa	732

men om man, såsom syftet med en demografisk undersökning fordrar, afviker från Riddarhusets konventionella uppdelning efter nummer genom att återförena utbrutna ätter med stamätter o. s. v., medan å andra sidan adopterad ätt räknas som själfständig, blir antalet naturliga ätter

28 grefliga
92 friherrliga
518 adliga

eller tillsammans 638. Af dessa tillhöra 76 (1 greflig, 8 friherrliga, 67 adliga) enligt regeringsformen¹ ofrälse släkter, men upptagas här såsom själfständiga, enär samstammighet med annan adlig ätt icke förekommer.

¹ Som bekant föreskrifver § 37 R. F. bl. a.: Ej må adelskap eller friherrlig eller greflig värdighet, som hädanefter förlänas, tillfalla flere än den, hvilken adlad eller upphöjd

Den 31 december 1890 lära adelsätterna hafva räknat något mer än 14,000 personer, däraf 6,650 man, allt inberäknadt de ofrälse medlemmarne enl. § 37 regeringsformen.

De lefvande ätternas ålder är i genomsnitt mycket mindre än hvad man af det ofta hörda talet om »urgamla anor» skulle förmoda. Blott 48 af hela antalet äro äldre än 300 år (om tiden räknas från adlandet till den 31 december 1890).

De uteslagnade ätterna skulle enligt den i boken meddelade nominaltabellen utgöra 82 grefliga, 277 friherrliga och 1,965 adliga eller tillsammans 2,324, men härifrån bör dragas dels antalet af dem, som försvunnit genom upphöjelse i högre stånd (»heraldisk död»), och dels rätteligen äfven dem, som utgått i Sverige, men fortleva i något annat land, t. ex. Finland. (Däremot kan man i brist på säkra upplysningar ej frånräkna de ätter, som försvunnit därigenom, att de, med bortläggande af familjenamnet, återgått till folkets stora massa, där de måhända i verkligheten ännu fortleva.) Med iakttagande af dessa korrekationer angifver förf. antalet verkligen utdöda ätter till

grefliga	80
friherrliga	218
adliga	1,728
<hr/>	
Summa 2,026	

Huru man än räknar, blir antalet utdöda ätter vida större än de kvarlevande.

Släkters utdöende är en ytterst vanlig företeelse, om det också, såsom förf. betonar, icke är någon naturlag, att en ätt skall dö ut. Vore det så, skulle hela folket vara dömdt till undergång, ty ett folk består vid hvarje tidpunkt af ett visst antal fysiska ätter, hvilka omfatta samtliga lefvande och (om man bortser från invandring) tillkommande individer af detsamma. Den omständigheten att icke alla ätter dö ut, så länge folket existerar, är tillfyllest för att visa, att dödligheten icke tillhör ättens natur.

Emellertid är det en gammal känd sak, att de historiska ätterna, d. v. s. de högre klassernas släkter — vare sig de tillhöra adeln eller högre borgerskap o. dyl. — i regeln äro kortlifvade. Olika meningar kunna råda om orsaken härtill, men själfva faktum synes obestriddigt, enligt erfa-

blifvit och, efter hans död, i rätt nedstigande led efter led hans äldste manliga bröstarfvinge af äldsta grenen samt, efter dennas utgång, stamfaderns närmaste manlige afkomling af då lefvande äldsta släktgren, och så vidare.

renhetens vittnesbörd från olika länder och olika tider. Dock skulle släkternas lifslängd visa sig betydligt större, om man räknade med fortplantningen på *både* manliga och kvinnliga linjerna.

Af en öfversikt öfver de svenska adelsätternas ålder vid utslocknandet (afd. III, kap. IV) vill det synas, som om den i allmänhet varit ganska kort. Af 1219 *adliga* (i inskr. bem.) ätter med angifven ålder nådde 945 ej hundra år; och af de många ätter, hvilkas dödsår är okänt, torde de flesta hafva utslocknat snart nog efter adlandet. Intrycket blir det samma (endast ännu starkare) om man betraktar ätternas lifslängd efter led. Af ätter med känt ledtal utgingo 34 procent redan med första ledet, d. v. s. med ättefadern, 30 med andra och nära 20 procent med tredje; och endast två ätter uppnådde nionde ledet. Troligen skulle dock dessa relationer något förändras om man kunde medräkna de talrika (455) ätterna med osäkert eller okänt ledtal. De flesta bland dessa hafva väl utslocknat först i tredje eller senare led (enligt författarens åsikt ingen enda i första). Medellifslängden, räknad från ättefaderns födelse och till utslocknandet, är för tvåledsätterna 97 år, för treledsätterna 126, sedan växer längden för hvarje led med ungefär 40 år.

De verkligen år 1893¹ kvarlevande ätterna utgjorde af de intalles kreerade blott 22,76 % för de adliga, 40,16 % för de grefliga och friherrliga. De senare tyckas sålunda bättre hafva bevarat sig, och denna uppfattning finner man bekräftad vid en jämförelse mellan grefliga och friherrliga samt adliga ätter, hvilka kreerats under samma *tidsperiod*. Den större motståndskraften hos grefve- och friherreätterna kan möjligen ha berott därpå, att de till stor del utgjort en jordadel, den öfvervägande delen af de lågadliga ätterna däremot en tjänsteadel. Samma orsak torde tjäna till förklaring af ett faktum, som skenbart strider mot den likformighet, hvarmed ätterna eljest utdött efter ålder: det faktum nämligen, att ett jämförelsevis stort antal *gamla* adelsätter (från tiden före 1591) finnas kvar. Lifvet på landet såsom jordegare medför kraftiga skäl till ingående af äktenskap; och häri ligger egentligen hemligheten af jordens konserverande inflytande på släkterna. Huruvida åter fideikommissen verkligen tjänat att bevara släkterna är mycket tvifvelaktigt. De föranleda ofta, att yngre söner förblifva ogifta, samt framkalla hos fideikommissarierna en sträfvan

¹ Författarens räkning af adelns massa hänför sig till d. 31 dec. 1890. De ätter, som hafva utslocknat efter denna tidpunkt men före d. 1 jan. 1898, upptagas både på de lefvandes och de dödas lista.

att begränsa barnens antal, hvilket allt icke kan vara fördelaktigt för ätternas bestånd.

Anmärkningsvärdt är, att ej mindre än 520 ätter utslöcknat vid okänd ålder, ehuru det funnits ett helt ämbetsverk — Riddarhuset — för att hålla reda på adelssläkternas öde.

Med stöd af bifogade tabeller ingår förf. i en kalkyl öfver ätternas mortalitetskoefficienter eller dödsrisk, öfver den sannolika återstående lifslängden, öfver dödligheten efter olika begynnelse- och utgångstider för ätterna m. m. Han öfvergår därefter till den intressanta frågan *huru* ätterna utdö. Af de ätter, hvarom uppgifter i detta afseende kunnat inhämtas, hafva i relativa tal nära 40 % utgått genom celibat, 24 % i följd af barnlöst äktenskap, resp. 17,3 % och 17,4 % därigenom att endast döttrar funnits i äktenskapet eller söner, som dött före fadern, och slutligen 1,5 % på grund af sista ättlingens död i omyndig ålder. Härvid framträder dock en skilnad mellan enledsätter och flerledsätter: inom de förra förekommer det blott i ungefär 24 % af samtliga fall, att den siste ättlingen dött såsom ogift och myndig (naturligen aldrig, att han dött såsom omyndig), medan hvad flerleds-ättarna beträffar celibatet utgör utgångssättet för i det närmaste halfva antalet.

Uti samtliga ätter, tagna öfver ett, uppgå de ogifta bland de giftasvuxna männen till närmare hälften (48,54 %), hvilket är ett mycket högre tal än det man får för motsvarande ålder bland de i nyaste tid aflidna män i Sverige¹. Den äktenskapliga fruktsamheten synes ej hafva varit anmärkningsvärdt liten, utom inom ätternas sista och näst sista led, där allehanda ogynnsamma förhållanden — dödlighet i unga år, celibat och ofruktsamhet — liksom hopa sig. Författaren säger sig icke från början hafva velat tro på degeneration såsom en orsak till ätternas undergång, men genom undersökningen tvungits att antaga en sådan. Härvid är dock fråga endast om en *generativ* urartning, som visar sig i fortplantningsförmågans aftagande, och som, enligt hvad man kan antaga, vållats hufvudsakligen genom de stora anspråk, det intellektuella arbetet ställer på nervsystemet m. m. Ingiften hafva nog också bidragit till resultatet, ehuru ej i den omfattning allmänheten ofta föreställer sig; släktgiftermål hafva icke varit talrikare inom adeln, än hvad de på många håll i vårt land varit blandt all mogen utan att förhållandet där medfört fördärfliga verkningar i fysisk hänseende.

¹ Exempelvis år 1896: 21,02 %.

Då den svenska adeln till stor del varit en militäradel, ligger den frågan nära till hands, huruvida *krigen* bidragit till ätternas utslocknande. I någon mån hafva de äfven gjort det; det finnas 59 säkert kända fall, då en ätt utgått därigenom, att dess sista manliga medlem stupat i fält¹.

Af hufvudorsaker till ätternas utdöende kunna vi endast se *en* yttre, celibatet, som säkerligen i de flesta fall varit framkalladt af ekonomiska svårigheter, och *en* inre, den omnämnda degenereringen, men om yttersta grunden till den senare äro vi hänvisade till hypoteser.

I fråga om nationaliteten betonar författaren starkt den svenska adelns nationella karakter — enligt anm:s mening kanske väl starkt, då de främmande elementen dock varit mycket betydande till omfång — det kan man bl. a. lära af de i föreliggande arbete meddelade öfversikter — och enligt historiens vittnesbörd äfven till inflytande. På ättens fortlevande eller utdöende har ättefaderns härkomst icke haft någon märkbar inverkan: ätter af svenskt och utländskt ursprung hafva dött ut lika raskt.

Från undersökningen rörande adelsätternas öde föres tanken osökt in på frågan om den sociala omsättningen eller ståndscirkulationen. Åt detta ämne har förf. ägnat bokens sista kapitel, tillika ett af dess intressantaste.

Närmast upptager förf. här till kritik den teori, som en modern tysk skriftställare, Georg Hansen, framställt om befolkningens tillväxt och däraf beroende organiska fördelning. Enligt Hansen gifves det inom våra samhällen tre klasser: bönderna eller i allmänhet jordägarne, städernas borgerskap, hvari jämväl inbegripas ämbetsmännen m. fl., och slutligen kroppsarbetarne. Dessa klasser hafva historiskt utvecklats sig af hvarandra i den ordning, de här äro nämnda, och samtidigt grupperat sig i landt- och stadsbefolkning. De stå ock fortfarande i en ständig växelverkan på så sätt, att af bönderna rekryteras oafbrutet de högre elementen i stadsbefolkningen och från dessa till någon del arbetarnes klass, som likväl i hufvudsak fortplanter sig själf, något som däremot de nämnda högre elementen icke förmå. De senare äro nämligen ur stånd att i täflingskampen om gods och inflytande hålla stånd mot nykomlingarne från landtbefolkningen och, där de icke utdö, sjunka de ned till befolkningens bottensats, arbetareklassen. Hansen tror sig på grund af undersökningar i ett par tyska städer

¹ Härtill bidrog slaget vid Lund med 5 och slaget vid Pultava med 11 fall. — Förf. tyckes anse adelns förluster genom krig ringa. I och för sig är dock den ofvannämnda afgången icke så föraktlig.

kunna konstatera, att städernas befolkning i allmänhet dör ut inom loppet af tre generationer.¹

Mot denna teori framställer prof. Fahlbeck flera berättigade anmärkningar. Hansen synes förblanda de högre klasserna med stadsbefolkningen och den sociala omsättningen med inflyttningen till städerna. Vidare är det icke sannt, att flertalet af de högre klassernas så att säga förbrukade element öfvergå uti kroppsarbetarnes klass. Den populära föreställningen här i Sverige har väl ock varit en helt annan, nämligen att de högre klassernas släkter småningom dö ut, i det att de medlemmar, som hafva svårt att hålla sig uppe, förblifva ogifta. Till denna uppfattning, som helt visst ligger sanningen närmare än den Hansenska, och som bl. a. bestyrkes genom adelsätternas utdöende, ansluter sig äfven Fahlbeck; emellertid erkänner han, att den sociala omsättningen jämte den uppåtgående strömmen äfven företer en i motsatt riktning. Om denna nedåtgående rörelses omfattning och art är det svårt att få närmare kännedom, men det förefaller anmäla ren sannolikt, att den är större än man här i Sverige vanligen antager. Exempel på denna rörelse kan man finna hos Sveriges adel, af hvars nu lefvande medlemmar många beklåda allt annat än aristokratiska sysslor. Oafsedt de adliga personer, som bosatt sig i Nordamerika eller annat främmande land — dit de väl ofta utvandrat just för att obehindrade af det förflutna eller af rådande fördomar ägna sig åt borgerliga yrken — hafva vi inom vårt land adliga torpare, statare, rättare, skogvaktare, åkardrängar, fabriks- och handtverksarbetare, pigor o. s. v. i ganska stort antal. Adelskalendern angifver många sådana fall, och i andra fall, där adelskalendern tiger (såsom i regeln om de kvinnliga medlemmarne) kunna upplysningar härom erhållas genom kyrkoböckerna eller på enskild väg. Helt säkert hafva ofrälse släkter inom de bildade klasserna på samma sätt afgifvit sin tribut till folkets stora massa, ehuru det är svårt att uppvisa de enskilda fallen häraf. Så mycket är dock visst, att denna rörelse, om ock i och för sig icke så obetydlig, ej förmår i omfattning täfla med den, som för från underklassen upp mot samhällets höjder. Ännu mindre kan den täfla i inre värde: den uppåtgående rörelsen medför i regeln ett urval af de bästa element, den nedåtgående har vanligen sin grund i någon förefintlig svaghet, om man också icke har rätt att utan vidare stämpla den som tecken till förfall. Den naturliga ståndscirkula-

¹ Den Hensenska befolkningsläran finnes utförligare vidrörd i häft. 3 af denna tidskrift (Theophil Andersson, Ett bidrag till kännedomen om den inre omflyttningen i Sverige).

tion, hvarom en Torsten Rudenschöld drömde, har ännu högst ofullkomligt blifvit verklighet.

Endast några antydningar om det rikhaltiga innehållet i prof. Fahlbecks arbete har det här varit möjligt att gifva. Det är ej lätt att tjäna två herrar, men boken är genomarbetad på ett sådant sätt, att såväl fackmannen som den bildade allmänheten kan finna intresse däri. Också är det att hoppas, att verket skall få talrika läsare. Och den som läst det, skall troligen tillägga tvenne förhoppningar: dels, att vi snart måtte få se den utlofvade andra delen af verket, dels att det måtte framkalla efterföljare i skildringen af befolkningens beståndsdelar. Men knappast någon befolkningsgrupp kommer att erbjuda forskaren sådana källor till en statistisk undersökning, som Sveriges adel.

E. Arosenius.